

Els Santonja, una llarga història de tradició familiar

Miquel Playà Ventura

Soci de la SCGHSVN

Resum: Repàs de la nissaga dels Santonja que va del segle XVI fins arribar als nostres dies. Del treball de la transformació de la llana dels paraires fins arribar a la feina minuciosa amb els teixits de seda. Del Borredà del segle XVI a la Barcelona fabril del segle XIX. Una història de la evolució del tèxtil del nostre país, en el si d'una família de llarga tradició en aquest sector.

Paraules clau: Santonja, Saintonge, Marmés, Galoner, Oristà, Borredà, Berga, Beauville, Agenais.

Resumen: Repaso de la alcurnia de los Santoja que va des del siglo XVI hasta llegar a nuestros días. Del trabajo de la transformación de la lana hasta llegar al trabajo minucioso con el tejido de seda. Del Borredà del siglo XVI a la Barcelona fabril del siglo XIX. Una historia de la evolución del textil de nuestro país, en el seno de una familia de larga tradición en este sector.

Palabras claves: Santoja, Saintonge, Marmés, Galoner, Oristà, Borredà, Berga, Beauville, Agenais.

Abstract: Review on Santonja saga since 16th century until the present day. From wool carders work to silk fabrics minutiae job. From 16th century Borredà to Barcelona 19TH century factory. A history of the evolution of our country's textile industry within a long traditional textile family

Key words: Santonja, Saintonge, Marmés, Galoner, Oristà, Borredà, Berga, Beauville, Agenais.

Résumé: Revue de la dynastie des Santoja dès XVIe siècle à nos jours. Du travail de la transformation de la laine des cardeurs de draps jusqu'au travail délicat des tissus de soie. Du Borredà du XVIe siècle à la Barcelone manufacturière du XIXe siècle. Une histoire de l'évolution de l'industrie textile de notre pays dans le sein d'une famille avec une longue tradition dans ce secteur

Mots clés: Santonja, Saintonge, Marmés, Galoner, Oristà, Borredà, Berga, Beauville, Agenais.

Era un dia del mes de juliol de l'any 2000, assegut a la taula del menjador, al davant meu tenia despleats els papers vells que l'àvia m'havia deixat. Eren documents antics de la família, conservats amb cura durant moltes generacions. Els tenia vistos des de molt petit, però mai no els havia llegit amb deteniment. L'objectiu d'aquell dia era ordenar-los, prendre'n quatre notes, i tornar-los a guardar. Entre els papers hi havia testaments, escriptures de constitució de la companyia Fco. Santonja i fills, plànols de la fàbrica antiga de Portal Nou, fotografies familiars, fetes per En Josep Santonja i Bassols i per En Miquel Mato-rrodona i Maza, i un arbre genealògic escrit a mà que es remuntava a l'any 1800. La veritat és que no esperava trobar tanta informació i tampoc no sabia gaire com començar a ordenar-la. Era una tasca que no havia fet mai. Deduïa que el primer personatge que figurava a l'arbre (Fco. J. Santonja i Bruguera 1800-1874), nascut a Barcelona, era un primer avantpassat d'un seguit de generacions que havien arrelat a Barcelona des de temps remots, que havien progressat amb el temps fins que havien pogut comprar una antiga fàbrica d'indianes al carrer de Portal Nou, l'any 1858.¹

Em venia en aquells moments a la memòria l'afirmació que ens havia fet la nostra àvia (última amb el cognom Santonja de la dinastia) que la família procedia de França, concretament del comtat de la Santonja. Allò semblava més una llegenda que havia passat de pares a fills sense cap versemblança, que una realitat comprovable. En una primera inspecció de tot el material l'origen francès dels Santonja no apareixia per enlloc.

Per on havia de començar? Aplicant el sentit comú, havia d'anar reculant en el temps i buscar els pares i avis d'en Fco. per completar la història, segurament barcelonina de la nissaga. Així que vaig buscar a l'Arxiu Diocesà de Barcelona. Allà vaig trobar el casament dels pares, d'en Fco. J. Santonja, es deien Fco. J. Santonja i Solà i Maria Bruguera i Valls. El matrimoni es va celebrar a Santa Maria del Mar l'any 1796.² En el document consta: "*Fco. Santonge galoner natural de Oristà, obispado de Vic, y habitante en la Parroquia de Sta Maria del Mar, hijo de Juan Santonge labrador y de Rosa Solà, conyugues difuntos*". Així que ben aviat es demostrava que la família no tenia les seves arrels a la ciutat de Barcelona, sinó que procedia d'un poble anomenat Oristà, a la comarca d'Osona. També es podia deduir de la troballa que aquesta era la primera generació que havia arribat a la capital provinent de la Catalunya rural.

Poc temps després de la descoberta vaig fer una vista al poble d'Oristà buscant rastres de la família Santonja. Una primera ullada a la guia telefònica va donar com a resultat que actualment no hi havia cap persona amb aquest cognom. Així que vaig preguntar a la parròquia de St. Andreu d'Oristà pels registres parroquials de l'època. La resposta va ser decebedora, no hi havia registres, ja que foren cremats en la guerra de Successió junt amb la mateixa església. No quedava res, però hi havia la possibilitat de que hi hagués alguna cosa a Vic o bé a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA).

L'amic Albert de Sucre, amb experiència en la recerca històrica, va posar-se a investigar a l'arxiu de la Corona d'Aragó. En una primera fase va poder trobar dues generacions de Santonges a Oristà que lligaven amb el nostre Santonja de Barcelona. En Joan Santonja i Quintana (nascut a Oristà vers el 1720 i sense data de la mort),³ pare del primer Santonja barceloní, i en Gabriel Jaume Santonja i Campalans (nascut a Borredà el 1684 i mort a Oristà després del 1732).

Un altre cop, el resultat de la investigació, ens portava a un lloc que no ens podíem imaginar, en aquest cas, a Borredà, un petit poble del Berguedà. El testament d'en Joan Santonja i Vilageliu de l'any 1820 així ho confirmava.⁴

1. AHPB. Esteve Fullós i Bosch. Venda a Santonja. Any 1858. Notari Jaime Rigalt i Alberch.

2. ADB. Exp. matrimonials Santonja - Bruguera (27-10- 1796).

3. ACA. Notarials de Sant Feliu Sasserra. Notari Salvador Planassogas. Llibre de capítols Matrimonials 1745-1755 nº 311. Capítols de Josep Torras i Marianna Santonja, 19 d'octubre de 1749.

4. ACA. Notarials de Sant Feliu Sasserra. Notari Ramon Saladich. nº 358. Testament Joan Santonge . 30 juliol 1820.

Posteriors recerques ens permeten afirmar que en Gabriel J. Santonja, nascut a Borredà, va marxar del poble després de la guerra de successió. Era el germà petit i s'havia de buscar la vida en una altra banda. L'hereu i la resta dels Santonges es van quedar al poble. Borredà i Oristà, en aquells temps, estaven connectats per camins ramaders que segurament en Gabriel devia conèixer, així que se'n va anar a Oristà, on es va casar amb la Margarida Quintana,⁵ filla d'uns moliners de les afores de la població. La parella portava el moli dels Quintana i va tenir almenys dos fills, que sapiguem, en Joan Santonja Quintana i la Marianna.

En Joan Santonja i Quintana que es va casar amb la Rosa Solà l'any 1750⁶ es dedicava a portar el molí dels Solà, propietat de la família de la dona. El matrimoni va tenir en Gabriel, en Joan, en Jaume, la Maria Anna, en Bonaventura i en Fco. J.

Ara ja sabem que els Santonja havien fet de moliners a Oristà durant dues generacions i que provenien de Borredà. També que la marxa del meu avantpassat s'havia produït segurament tot just acabada la guerra de Successió. Ara calia continuar investigant els registres parroquials de Borredà per intentar recular en el temps i trobar el veritable origen. En aquest punt també vam tenir molta sort donat que els documents d'aquesta població estaven sencers i repartits entre el mateix Arxiu de la Corona d'Aragó i el del bisbat de Vic. Després d'uns mesos de treball als dos arxius es van poder trobar fins a sis generacions de Santonges totes elles dedicades a l'ofici de paraire o si més no en activitats relacionades amb aquesta feina. Tenien terres de pastura, ramats d'ovelles i un molí, el d'Escaldaferro, que feien servir per netejar i desgrijar la llana. Els paraires en aquella època compraven la llana, la netejaven, la desgriaven i finalment la filaven.

La recerca a l'Arxiu de Corona d'Aragó va acabar amb un descobriment remarcable, el primer personatge de la família que vam trobar a Borredà no es deia Santonge, es feia dir Marmés, àlies Santonge, i el més important, no havia nascut al poble. En aquest moment la llegenda familiar explicada tants cops per la meva àvia tornava a tenir sentit. L'àlies Santonge podia ser un topònim de l'antic comtat Francès, anomenat la Saintonge?

L'hipòtesi no era segura, perquè no havíem trobat cap document on digués que els Marmés o bé els Santonge vinguessin del Regne de França. Calia comprovar-ho.

Pau Marmés àlies Santonge es va casar amb la Margarida,⁷ era negociant i tragner de la vila de Borredà, propietari d'un ramat de xais, i del molí d'Escaldaferro, l'any 1592.⁸ Consta com a negociant l'any 1602,⁹ va morir l'any 1632 i va ser enterrat a l'església de Santa Maria de Borredà.¹⁰ Insistent en el mateix arxiu vam trobar el pare d'En Pau, En Pere Marmés, del qual tan sols en teníem la notícia d'una compra d'estrís de pagès per conrear la terra de l'any 1567.¹¹ Ja no podíem seguir més cap enrere, no hi havien més dades. Semblava que la investigació es podia donar per acabada.

En aquell moment vaig escriure un article per la revista de l'Erol¹² on feia un resum de tota la meua família començant pel Pere Marmés de Borredà fins l'arribada a Barcelona i el seu posterior desenvolupament a la capital. També començàvem a fer un blog¹³ sobre la història dels Santonja amb col·laboració amb el Museu de la Ciència i la Tècnica de Manresa, amb la participació de diversos historiadores exper-

5. ACA. Notarials de Prats de Lluçanes. Notari Pablo Comasvertidas. Llibre nº 300. pagina 94. Capítols de Joan Santonja i Rosa Solà i March, 26 de juliol de 1750.

6. ACA. Notarials de Prats de Lluçanès Notari Pablo Comasvertidas. Llibre nº 300. pagina 94. Capítols de Joan Santonja i Rosa Solà i March, 26 de juliol de 1750.

7. ACA. Diversos locals. Borredà, núm. 16. (capítols i testaments). 5 de juny 1598.

8. ACA. Diversos locals. Borredà, núm. 16 (capítols i testaments). Any 1592.

9. ACA. Diversos locals. Borredà, núm. 16 (capítols i testaments). Any 1602.

10. ACA. Diversos locals. Borredà, núm. 9 (capítols i testaments). 9 de març del 1632.

11. ACA. Diversos locals. Borredà, núm. 15. (Notarials). 6 de maig 1567.

12. L'Erol. Revista cultural de Berguedà, núm. 106. Any 28. pàgina 37 a 39.

13. www.entretelers.blogspot.com

tes en la matèria. Passat un temps de la publicació de l'article vaig rebre una carta al meu domicili d'En Josep Busquets, historiador de Gironella, en la que em deia que havia llegit l'article de l'Erol i que havia trobat a l'Arxiu parroquial de Berga els capítols matrimonials d'un Pere Santonge i l'Elisabet Rafart.¹⁴ En el document constava que aquest havia nascut a la vila Beauville del Bisbat d'Agè i que era habitant de la vila de Berga concretament al Mas Noet.

Ja teníem la pista francesa tants cops buscada! Posteriors recerques al Bisbat d'Agè encara no han produït cap resultat positiu donada la destrucció de documents a les guerres de religió a la França del segle XVI. Pensem que probablement en Pere Santonge va néixer cap al 1530 a Beauville com ens indica el document de Berga.

La lectura de llibres d'història dels segles XV i XVI del Regne de França, ens va permetre elaborar una hipòtesis del moviment migratori dels Santonges.¹⁵ Bouvila (Beauville), que vol dir vila dels bous, pertanyia al bisbat d'Agè, a finals del segle XV hi faltava mà d'obra per cuidar els ramats i menar les terres. La conca de la Garona mitjana rebé directament les conseqüències dels anys de conflictes armats, acompanyats d'epidèmies intermitents de pesta i de grans inundacions que provocaren fam i despoblament. L'església s'havia encarregat de portar-hi famílies de terres veïnes, per exemple de la Santonge, per tal de recuperar-la econòmicament i repoblar-la.¹⁶ És possible que els Marmés (àlies Santonge) es desplaressin a aquesta població i hi fessin estada una o dues generacions. Posteriorment Beauville, que vivia fonamentalment de la ramaderia, patí al segle XVI importants epidèmies del bestiar que la feren entrar en una gran crisi: "*L'any 1552 es diu que a l'Agenais el bestiar es escàs, que hauran de procurar-ne d'altre a altres fires...*".¹⁷

No és d'estranyar doncs, que la família Santonge, junt amb d'altres procedents de la repoblació de l'Agenais, hagués hagut de marxar a altres zones. El destí va ser la Catalunya del segle XVI que degut al despoblament i la crisi necessitava mà d'obra especialitzada. En Pere Santonge "*pelletier*" que significava treballador de la pell vivia mas Noet (Berga), com hem dit anteriorment, l'any 1548.¹⁸

Una llarga història encara plena d'interrogants que ens transporta al Regne de França del remot segle XVI fins arribar als nostres dies. Del treball de la transformació de la llana dels paraires fins arribar a la feina minuciosa amb els teixits de seda. Del Borredà dels segle XVI a la Barcelona fabril del segle XIX. Una història de l'evolució del tèxtil del nostre país, en el si d'una família de llarga tradició en aquest sector.

ARBRE DELS SANTONJA

I Pere Marmés, pelleter, àlies Santonge (*Beauville - + a1598)

= 1r. Berga? a1552 Margarida

= 2nes. Borredà? 1552 Elisabet Rafart (*Borredà - + Borredà)

Fill:

II Pau Marmés, traginer, (*Borredà - + Borredà Test. 1632)

= 1r. Borredà v1580 Margarida

14. ACA. Notari Bernat Llana. Caixa 13, manual 13/6, pag 51.

15. NADAL, J. GIRALT, E. *La population catalane de 1553 a 1717. L'immigration française et les autres facteurs de son développement.* Paris, 1960.

16. DEFFONTAINES, P. *Les hommes et leurs travaux dans les pays de la Moyenne Garonne.* Lille, 1932, p. 140 i 247.

17. DEFFONTAINES. *Ibidem*, p. 142.

18. Arxiu Parroquial de Berga (APB) ?????. Notari Bernat Llana. Any 1548.

*Fill:***III Pere Santonge**, traginer, (*Borredà - +Borredà d1632)

= 1r. Borredà 1602 Joana Botelia

*Filla:***IV Margarida Santonge** (*Borredà - +Borredà)

= 1r. Borredà 1630 Jacint Soldevila (*Borredà - +1652 Borredà)

*Filla:***V Maria Anna Soldevila Santonge** (*Borredà 1628 - +Borredà)

= 1r. Borredà v1649 Magí Vilageriu (*Borredà - + 1684 Borredà)

*Fill:***VI Jaume Santonge i Vilageriu**, paraire, (*Borredà 1650 - +Borredà 1702)

= 1r. Borredà 1671 Maria Àngela Campalans

*Fill:***VII Gabriel Jaume Santonge i Campalans**, moliner, (*Borredà 1684 - + Oristà 1732)

= 1r. Borredà 1720 Margarida Quintana (*Oristà - + Oristà d1750)

*Fill:***VIII Joan Santonja i Quintana**, moliner, (*Oristà a1732- + Oristà a1772)

= 1r. Oristà 1750 Rosa Solà March i Solà de la Vall (*Oristà - + Oristà d1772)

*Fill:***IX Francesc Santonge i Solà**, galoner, (*Oristà a1772 - + Barcelona 23-10-1823)

= 1r. Barcelona 1796 Maria Bruguera i Valls (*Teià 1764 - + a1839)

*Fill:***X Francisco J. Santonja i Bruguera**, galoner, (*Barcelona 1800 - + Barcelona 1874)

= 1r. Barcelona 1824 Francisca Camprodon (*Barcelona - + Barcelona 1832)

= 2nes Barcelona 1835 Mercedes Camprodon (*Barcelona 1817 - + Barcelona 1851)

= 3es Barcelona v1852 Ana Dominga Batlle

*Fill:***XI Francisco de Paula Santonja i Camprodon**, fabricant, (*Barcelona 1832 - + Barcelona 1893)

= 1r. Barcelona 1851 Carme Bassols (+ Barcelona 1870)

= 2nes. Barcelona 1875 Maria Rosario Bassols (*1853 - + Barcelona 1927)

*Fill:***XII Enric Santonja i Bassols**, fabricant, (*Barcelona 1870 - + Barcelona 1944)

= 1r. Barcelona 1896 Assumpció Planells i Santonja (*Barcelona 1876 - + Barcelona 1941)

*Filla:***XIII Maria Assumpció Santonja i Planells** (*Barcelona 1897 - + Barcelona 1986)